

Ideologia i ciutadania

Josep Anton Rosell i Pujol

Yo tengo tantos hermanos/
que no los puedo contar/
y una novia muy bonita/
que se llama libertad.
Cigala, "Tango"

El tema de la ciutadania està íntimament lligat a la qüestió més general de la forma democràtica de govern. Per aconseguir la governabilitat hem de partir de dos importants conceptes que situen la societat en la divisió entre *nosaltres* i *ells*. *Ells* són aquells ciutadans que no haurien d'existir, perquè tots hauríem de ser *nosaltres*. La ciutadania, segons Thomas H. Marshall, de la Universitat de Cambridge, és un "estatus assignat a tots aquells que són membres plens d'una comunitat". Ull viu, però, perquè les classes socials estan dividides –ells i nosaltres– i formen un sistema de desigualtat que en el pla dels ciutadans marca els ideals, les creences i els valors d'uns i altres.

En el pas històric de la persona humana a la família, la tribu, el poble, la nació o l'univers, existeix un llarg camí en què la diferenciació de la ciutadania ha estat més que evident. Hem de distingir-ne tres elements principals.

La ciutadania civil

Correspon a aquelles persones amb els "drets necessaris per a la llibertat individual". El nostre temps és paradoxal i la nostra civilització és la de la riquesa i l'abundància i, malgrat això, genera fam i misèria endèmica. És la més conscient de la necessitat de la pau i precisament és la que més potencia la guerra destructiva. Vivim un temps enganyós i la ingovernabilitat que es pot apreciar arreu del món desvela com cap altra les deficiències i contradiccions dels nostres diferents ordres polítics, que són –per esmentar els últims temps– la dictadura militar, el feixisme o

l'estalinisme, històricament considerats, o bé els actuals sistemes que fan impossible la governabilitat en un sol país i de cada país, per passar a parlar d'una globalitat només entesa en termes econòmics.

Els drets socials

Definits en una classificació que va des del dret al benestar i a la seguretat econòmica fins al dret de compartir amb la resta de la comunitat l'herència social i viure la vida com un ésser civilitzat d'acord amb els estàndards de la societat. Però són diferents, no ja entre les nacions o països, sinó en la mateixa ciutadania. La societat es compon de variats grups amb categories variables, en què cavalquen el disseny capitalista, per a uns, davant dels residus en la construcció de l'ordre per a la majoria.

Els drets polítics

Es relacionen amb el dret a participar en la governabilitat del lloc del qual formem part. Fins al segle XVIII els privilegis només estaven vinculats als poderosos. A partir d'aquí es creen uns drets que són deficitaris en el segle XVIII, no tant pel seu contingut com per la seva distribució, per les exigències de la ciutadania democràtica. El segle XIX aportarà els drets socials, però també la seva exclusió de gran part de la ciutadania, amb una política colonialista que, amb altres màscares, és la que es continua practicant.

Ciutadania i globalització

Per això, segons la teoria de Robert Moore, la idea de la ciutadania emergeix al món amb la guerra freda, no com a expressió del liberalisme que va poder originar-la a meitat del segle XX, sinó com a manifestació de resistència a un liberalisme presumptament global que transforma els ciutadans en consumidors, i només els consumidors tenen drets i no els altres. Tornem a nosaltres i ells, o a la visió feta per Bottomore entre *ciutadania formal* i *ciutadania substantiva*, que a més pateix tres grans problemes: la migració, la internalització del treball i la relació entre residència i ciutadania.

Vam utilitzar la transició dels regnes a l'Estat democràtic per igualar els ciutadans i aconseguir un benestar més gran, però molt poc per donar coneixement i menys encara el procés de creixement ètic que ha de representar la ciutadania. Touraine manifestava que la democràcia en sentit concret és la construcció d'un espai pròpiament polític, que no sigui ni estatal, ni mercantil. Pensar la política en clau de ciutadania és el que tots hem de fer.

En aquesta lluita per la democràcia es troba la ideologia que hauria de tenir el ciutadà i que no tothom l'ha poguda adquirir. Entre d'altres motius, perquè no s'ha fet res per construir les bases d'un debat públic al llarg del temps i, en segon lloc, perquè avui dia les formes ho són tot i el contingut, no-res. Si tota la vida humana és intrínseca i igualment valuosa, i tota persona és personal i indeclinablement responsable d'identificar i realitzar el valor de la seva pròpia vida, tots hem de tenir el pensament necessari i fort per fer valer els nostres drets. El debat no té sentit si no es té fe en aquells amb qui discutim, i com que això és el que passa majoritàriament el debat no existeix.

El pensament de la ciutadania al llarg dels segles només va ser un sentiment: religiós, nacional o de servilisme vers qui ens manava. Passa com en l'art, que només en disposa qui té el poder i

per això la bellesa és al servei dels monarques, la religió o els grans personatges. L'art popular només es dona a les cavernes i en tot cas es contempla en els edificis públics propietat dels poderosos.

El moviment ideològic de la ciutadania el podríem situar en el conegut com a cas *Dreyfus*, que és la rebel·lió dels ciutadans contra els poders fàctics: militars, religiosos, etc. La proclama de sortida a la ideologia ciutadana la fa, entre d'altres, Maurice Barres en manifestar: "No s'aconsegueix la unió amb idees mentre aquestes no siguin més que raonaments; és necessari que s'hi uneixi una força sentimental. En l'arrel de tot es troba una qüestió de sensibilitat." Barres llança al món, que ho recull, no solament l'estructura provisional d'un sistema, sinó el que afectava més profundament la nostra vida, una nova actitud davant del món i del poder, com manifesta Leon Blum, "un model d'esperit desconegut, una forma de sensibilitat nova".

Les ideologies es faran doctrina a través dels moviments polítics, que, de manera resumida, agrupem en els següents grups:

Conservadors: partidaris del manteniment de l'*status quo* i d'un desig de reducció de la democràcia per salvar l'economia de mercat.

Neoconservadors: se situen en una posició més ideològica i en un terreny bel·ligerant contra el poder estatal. Tota intervenció en l'economia es critica com a totalitarista.

Liberals: fan èmfasi en els drets individuals i en un desig d'ordenar la relació Estat i mercat que afavoreixi aquest últim com a màxim exponent de llibertat, malgrat que –com afirma Samuel Brittan– exigeixi una depuració de la vida política alliberant-la d'excessives expectatives igualitàries.

Socialisme: visió crítica de la societat capitalista.

Quina podria ser la resposta ideològica ciutadana a tots aquests corrents? Els sociòlegs i polítics Xavier Arbós i Salvador Giner són clars.

La governabilitat

La governabilitat és la qualitat pròpia d'una comunitat política, segons la qual les institucions de govern actuen eficaçment dins del seu espai, de manera considerada com a legítima per la ciutadania, cosa que permet el lliure exercici de la voluntat política del poder executiu mitjançant l'obediència cívica del poble, que ha de saber diferenciar els mals usos que poden afectar la governabilitat, que són l'individualisme, la privacitat, el mercat, el pluralisme i les diferents classes socials.

El pas de la possessió (la propietat de béns) a la posició (un lloc en la societat) com a determinant del privilegi i del poder de les persones en un procés crucial per entendre les tensions que generen les noves situacions és el camí.

Un projecte polític –manifesten Alexander i Margaret Misterlide– és quelcom que sorgeix del conflicte històric i de la necessitat de resoldre'l de manera satisfactòria per a tothom, encara que no satisfaci tothom, per la qual cosa es requereix una discussió, negociació, acord relatiu i una decisió majoritàriament compartida.

En canvi, una ideologia lluny d'assentar-se en la realitat pretén crear la realitat o com a màxim evitar l'actual. La ideologia no té capacitat de diàleg perquè no neix per això. Les ideologies no ho decideixen tot, però ajuden a caminar vers el futur. El *jo individual* passa al *jo social* i demostra que la millor defensa de la persona és la mateixa societat, que, en els moments presents, ha

de tenir com a ideologia primigènia eliminar la cultura dels residus que han provocat el mercat de consum, la cultura de casino i la política espectacle.

Amb una ideologia tan debilitada s'ha de fer front als nous reptes de l'interès general, que ja no es poden considerar a escala local, sinó global. Els problemes del món són els del país. Cal tenir en idees molt clares sobre la demografia, els corrents migratoris, les precarietats ecològiques, les innovacions tècniques, els nous moviments ideològics més enllà de la política que promouen comportaments socials i no polítics, com és el cas de les ONG, organitzacions ecologistes i molts sectors de la ciutadania que estan demostrant amb la seva feina que el desenvolupament democràtic sense drets socials universals i respectats universalment és possible però no pas sostenible.

Tornem al principi. Les noves identitats passen pel reconeixement d'un mateix com a persona i el dels *altres* dins i fora de l'espai nacional. Tota aspiració reconstructiva dels ideals de la ciutadania ha de partir del reconeixement de la seva heterogeneïtat semàntica i de les seves connotacions de construcció social. La lluita ideològica per a la ciutadania és una acció quotidiana permanent, espai de conflicte i antagonisme social. La ciutadania plena és la utopia que, com tots saben, no ha fet possible trobar l'illa dels somnis de Thomas More.

El ciutadà no pot caure en els cants de sirena dels que, al servei solament dels interessos del diner, només informen del que volen. No crec en el risc de la descomposició de la ciutadania informada. Sí que, en canvi, estic preocupat pel risc de la ciutadania enganyada i per les retòriques de la intransigència. Els periodistes tenim la gravíssima responsabilitat de descobrir el món real i no l'espectacle. Hauríem fer com Ulisses, que es va fer lligar al màstil del seu vaixell per escoltar el cant de les sirenes, però no per cedir. Ara aquest heroi, en el món modern, s'ha alliberat dels lligams i sota la intimidadora tirania de l'imperatiu de felicitat de supermercat, no solament ha renunciat a tot horitzó del sentit col·lectiu, sinó que ha criminalitzat com a patologia tota desgràcia. Hem caigut en el pitjor dels mals, com defineix Meter Sloterdijk en la seva *Comedia de l'infortuni*: són iròniques les nostres bones intencions. No som nosaltres els primers éssers humans que comencem a ser infeliços, per no ser feliços? Potser sí que era cert el que deia Anna Karenina, que tots els feliços són feliços, al mateix temps que cadascú és desgraciat de manera singular.

El temps és la quarta dimensió, com ens recorden els físics, i encara que aquesta és una afirmació que apliquen en les coordenades d'espai i de temps, té un reflex directe en les qüestions humanes.

Com a quarta dimensió que és el temps entra en l'àmbit del coneixement, introduint plantejaments inèdits. La previsió ideològica de la ciutadania ha de mirar una societat humana que al segle XXI presenta caràcters diferents a tot el que ha estat fins ara. Existeix un *nou ciutadà del món* que ha d'afrontar una crisi de valors –ideologia– poques vegades coneguda en la història i que és una autèntica mutació.

La democràcia és un valor internacional indiscutible, i és un fet incontestable que la democràcia no existeix en la major part del planeta, a la vegada que cap poder no s'atreveix a presentar-se sense proclamar que domina el consentiment dels governants. És el ciutadà i la seva ideologia qui ha de descobrir aquesta democràcia caricaturitzada per la corrupció política o destruïda per l'exèrcit i les religions, o aquells que van viatjar a la Xina de Mao i es van quedar a Califòrnia.

Avui el món global es troba més dividit que mai. La societat es governa en funció de la demanda. Occident exporta models democràtics que fan insuportable la intolerància, el fanatisme o el poder despòtic. Com diuen Arbós i Giner: "En les societats en què predomina l'individualisme, el culte al triomfador i l'egoisme gremialista es corre el risc que solament s'ocupin dels marginats la beneficència i la policia." Els rellotges estan en vaga. No sabem quina hora és.

El ciutadà ha de cultivar la ideologia. En la mesura en què la cultura és llibertat, passa a ser expressió d'una identitat individual o ètnica, però a mesura que tendeix a la universalitat, la cultura és inseparable dels valors morals compartits. La governabilitat exigeix fixar els interessos col·lectius de l'espècie humana per damunt dels vells i arrelats tòpics. Amnistia Internacional és un exemple de futur i d'ideologia del ciutadà.

Més gran, més profund, més important que els crits pamfletaris és el treball dels intel·lectuals anònims –els ciutadans amb la seva ideologia–, que han de passar a ser l'autèntic contrapoder, a la vegada crític i orgànic, en el si d'una societat democràtica. La cooperació activa a voler viure junts ha de ser la base ètica per a la nostra societat imperfecta, però perfectible, que no és el monopoli d'alguns, sinó un assumpte de tots.

Josep Anton Rosell i Pujol,
periodista i director general d'*El Periòdic d'Andorra*